

СТРУКТУРА ТА РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

¹Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація: У статті досліджено структуру фінансової системи та особливості її складових, обґрунтовано роль фінансових корпорацій і фінансових ринків у мобілізації, розподілі та ефективному використанні фінансових ресурсів для забезпечення стабільності та соціально-економічного розвитку України.

Ключові слова: фінансова система, фінансові ринки, фінансові корпорації, фінансові посередники, інвестування, соціально-економічний розвиток, стабільність

Abstract: The article examines the structure of the financial system and the features of its components, and substantiates the role of financial corporations and financial markets in the mobilization, allocation, and efficient use of financial resources to ensure the stability and socio-economic development of Ukraine.

Key words: financial system, financial markets, financial corporations, financial intermediaries, investment, socio-economic development, stability.

У сучасних умовах економічного розвитку фінансова система виступає не лише інструментом забезпечення соціально-економічної стабільності держави, але й як об'єкт наукового дослідження, що об'єднує концепції фінансових ринків, державних фінансів та фінансового сектору. Теоретичне осмислення її структури дозволяє визначити механізми мобілізації та раціонального розподілу фінансових ресурсів, оцінити їх вплив на макроекономічні показники. Зважаючи на інтеграційні процеси та глобальні виклики, наукове дослідження ролі фінансової системи у розвитку національної економіки набуває особливого значення, формуючи підґрунтя для ефективної державної політики.

Фінансова система – це сукупність фінансових відносин, що виникають у процесі формування, розподілу, перерозподілу та використання грошових коштів. Вона охоплює фінанси суб'єктів господарювання, фінансові ринки, державні органи та інституції, що управляють фінансами (рис.) [1, с. 307-308].

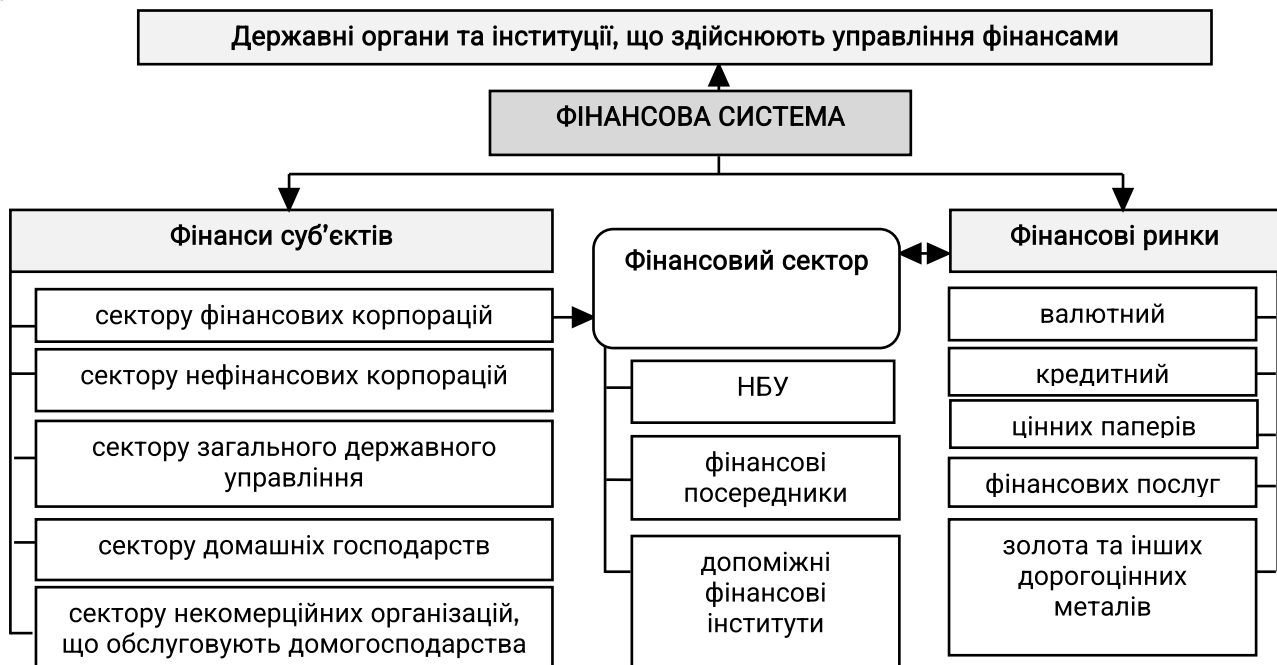

Рис. Складові фінансової системи національної економіки

Відповідно до методології Системи національних рахунків та Класифікації інституційних секторів економіки України [2], фінансова система розглядається як сукупність фінансів різних інституційних секторів, зокрема фінансових і нефінансових корпорацій, загального державного управління, домашніх господарств та некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. Фінанси всіх господарюючих суб'єктів варто розділити на дві групи: приватні та державні. До приватних належать фінанси приватних підприємств й організацій фінансового та нефінансового секторів, домашніх господарств, а також некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства. Державні фінанси охоплюють фінанси сектору загального державного управління, а також державних підприємств й установ фінансового та нефінансового секторів. Неринкові некомерційні організації, що фінансуються та контролюються державними органами управління, відносяться до сектору загального державного управління.

Важливим елементом фінансової системи виступає фінансовий ринок, що являє собою сукупність фінансових відносин між економічними суб'єктами, які виникають у процесі купівлі та продажу фінансових активів і надання фінансових послуг. Фінансові активи – це ресурси, що перебувають у власності господарюючих суб'єктів і приносять їм певні вигоди у вигляді доходу або приросту капіталу. До них відносяться грошові кошти, різноманітні фінансові інструменти, боргові зобов'язання та права вимоги за боргом. Фінансові активи відіграють важливу роль у функціонуванні національної економіки, оскільки забезпечують рух капіталу, сприяють інвестиційній діяльності та стабільності фінансової системи.

Фінансові послуги – це операції з фінансовими активами, що здійснюються суб'єктами ринку в інтересах третіх осіб за рахунок власних або залучених коштів [3]. Вони спрямовані на задоволення інтересів та потреб споживачів фінансових послуг. Активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, процеси фінансової лібералізації та консолідації сприяють появі нових видів фінансових послуг. Серед основних із них можна виділити: залучення коштів та кредитування, фінансові платіжні послуги, страхування, фінансовий лізинг, факторинг тощо.

Іншою важливою складовою фінансової системи є фінансові ринки, що забезпечують ефективний обіг фінансових ресурсів між господарюючими суб'єктами. Розвиток фінансового ринку зумовлений суперечністю між потребою суб'єктів у фінансових ресурсах та можливостями їх задоволення з огляду на обсяг необхідних коштів та час, потрібний для їх залучення. Залежно від активів у структурі фінансового ринку можна виділити такі основні сегменти: валютний, кредитний, ринок цінних паперів, фінансових послуг, ринок золота та дорогоцінних металів. Кожен із цих сегментів має власні особливості укладання угод, один і той самий фінансовий актив може виступати об'єктом операцій на різних ринках.

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування поняття фінансового сектору. Сукупність різних бачень можна об'єднати у два підходи. За одним із підходів фінансовий сектор ототожнюється із системою державних фінансів, за другим – із фінансовими ринками та механізмами перерозподілу фінансових ресурсів у національній економіці.

Відповідно до Класифікації інституційних секторів національної економіки, сукупність інституційних одиниць сектору фінансових корпорацій разом із їхніми економічними зв'язками із зовнішнім середовищем (“іншим світом”) утворює фінансовий сектор, який у загальній структурі фінансової системи розглядається як її підсистема нижчого рівня [2]. Сектор фінансових корпорацій включає лише резидентні фінансові корпорації, на відміну від якого фінансовий сектор охоплює також інституційні одиниці сектору “Інший світ”. Функціонування фінансового сектору тісно пов'язане із діяльністю фінансового ринку. Він охоплює банки, небанківські установи та інших інфраструктурних професійних учасників фінансового ринку (фондові біржі, брокери, дилери, маклери та ін.). Фінансовий сектор взаємодіє з іншими інституційними секторами через механізми акумулювання

заощаджень домогосподарств, кредитну та інвестиційну діяльність нефінансових корпорацій і державних установ.

Фінансові корпорації, діяльність яких пов'язана із наданням фінансових послуг, доцільно об'єднати у три групи: фінансові посередники, допоміжні та інші фінансові корпорації. Фінансові посередники – це банки та небанківські фінансові установи, діяльність яких зосереджена на ринку фінансових послуг і пов'язана з акумулюванням коштів та кредитуванням.

Діяльність фінансових посередників реалізується через фінансове посередництво – процес мобілізації, кредитування та інвестування фінансових ресурсів за допомогою випуску власних зобов'язань, формування вимог і здійснення фінансових операцій. Кінцевим результатом цього процесу є надання фінансових послуг, спрямованих на потреби та інтереси споживачів.

На макроекономічному рівні фінансові посередники виконують функції перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами, у яких доходи перевищують витрати, та тими, хто має дефіцит коштів. Вони сприяють розподілу фінансових ризиків, забезпечують безперервний рух коштів, підтримують інвестиційну активність, що стимулює створення робочих місць, зростання виробництва та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

У світі виділяють три моделі фінансового сектору: банкоорієнтовану, небанкоорієнтовану та змішану. Розвиток банківського сегменту фінансового сектору не заважає успішному функціонуванню небанківських фінансових установ. Перманентність кризових явищ посилює необхідність багатовекторного розвитку національного фінансового сектору. Консолідація банків і небанківських установ сприяє створенню універсальних фінансових інституцій, здатних надати широкий спектр фінансових послуг.

Цілісність фінансової системи передбачає взаємозв'язок усіх її складових, у тому числі державних органів та інституцій, що здійснюють управління фінансами. Вони регулюють діяльність фінансових установ, управляють публічними фінансами та здійснюють контроль за фінансовими відносинами. До них належать органи, що формують і реалізують державну фінансову політику, податкова та митна служби, установи фінансового моніторингу, органи, що регулюють діяльність банків та небанківських фінансових установ. Крім того, спеціальні органи, такі як Рада фінансової стабільності та Фонд гарантування вкладів, забезпечують фінансову стабільність і захист прав учасників ринку.

В управлінні розвитком та стабільністю фінансової системи важливу роль відіграють саморегулювні організації, які об'єднують учасників ринку для регулювання професійної діяльності, забезпечення стандартів поведінки та захисту інтересів клієнтів. Разом із державними органами вони формують фінансовий апарат держави, який відповідає за реалізацію фінансової політики, управління фінансами та контроль за ефективністю використання коштів, забезпечуючи стабільність і розвиток національної економіки.

Таким чином, фінансова система України, що охоплює державні та приватні фінанси, фінансові ринки та корпорації, виступає як ключовий механізм мобілізації, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів. Її функціонування забезпечує безперервний рух капіталу, розвиток інвестиційної діяльності та підвищення доступності фінансових послуг, що сприяє стабільності національної економіки, підвищенню конкурентоспроможності підприємств та сталому соціально-економічному розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна економіка : підручник / [О. П. Тищенко, А. Є. Никифоров, Н. В. Федірко та ін.]; за заг. ред. О. П. Тищенка, А. Є. Никифорова, Н. В. Федірко. К.: КНЕУ, 2025. 496 с.

2. Про затвердження Класифікації інституційних секторів економіки України: наказ Державної служби статистики України від 03.12.2014 року № 378 (із змінами та доповненнями від 23.12.2022 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0378832-14#Text> (дата звернення: 25.02.2026).

3. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року №1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення:

01.03.2026).

Королюк Тетяна Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної економіки та публічного управління Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, м. Київ, e-mail: koroliuk.tetiana@kneu.edu.ua.

Koroliuk Tetiana Oleksandrivna – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the department of national economy and public administration, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: koroliuk.tetiana@kneu.edu.ua.

